

Turvapaikanhakijoiden henkinen hyvinvointi ja psykososiaalinen tuki

Olli Snellman, tulosalueen johtaja, Maahanmuuttovirasto
Kriisityön päivät 7. - 8.4.2016

Affiliaatiot

- **Tulosalueen johtaja**

- Maahanmuuttovirasto, vastaanottoyksikkö, ohjaus ja kehittäminen tulosalue.
- Turvapaikanhakijoiden vastaanoton ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta.

- **Tohtoriopiskelija**

- Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos, Psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikka.
- Väitöskirjatutkimuksen aiheena aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten terapeuttisen keskusteluavun prosessit.

Esityksen sisältö

- **Konteksti:**
  - Hakijatilanne kansainvälisesti ja kansallisesti
  - Turvapaikanhakijat
  - Turvapaikanhakijoiden vastaanotto
- **Henkinen hyvinvointi:**
  - Miten on lähestytty ja tarkasteltu
  - Erityispiirteitä
- **Psykososiaalinen tuki:**
  - Erityispiirteitä
  - Psykososiaalinen tuki vastaanottokeskuksissa

UNHCR, Statistical Yearbook 2014

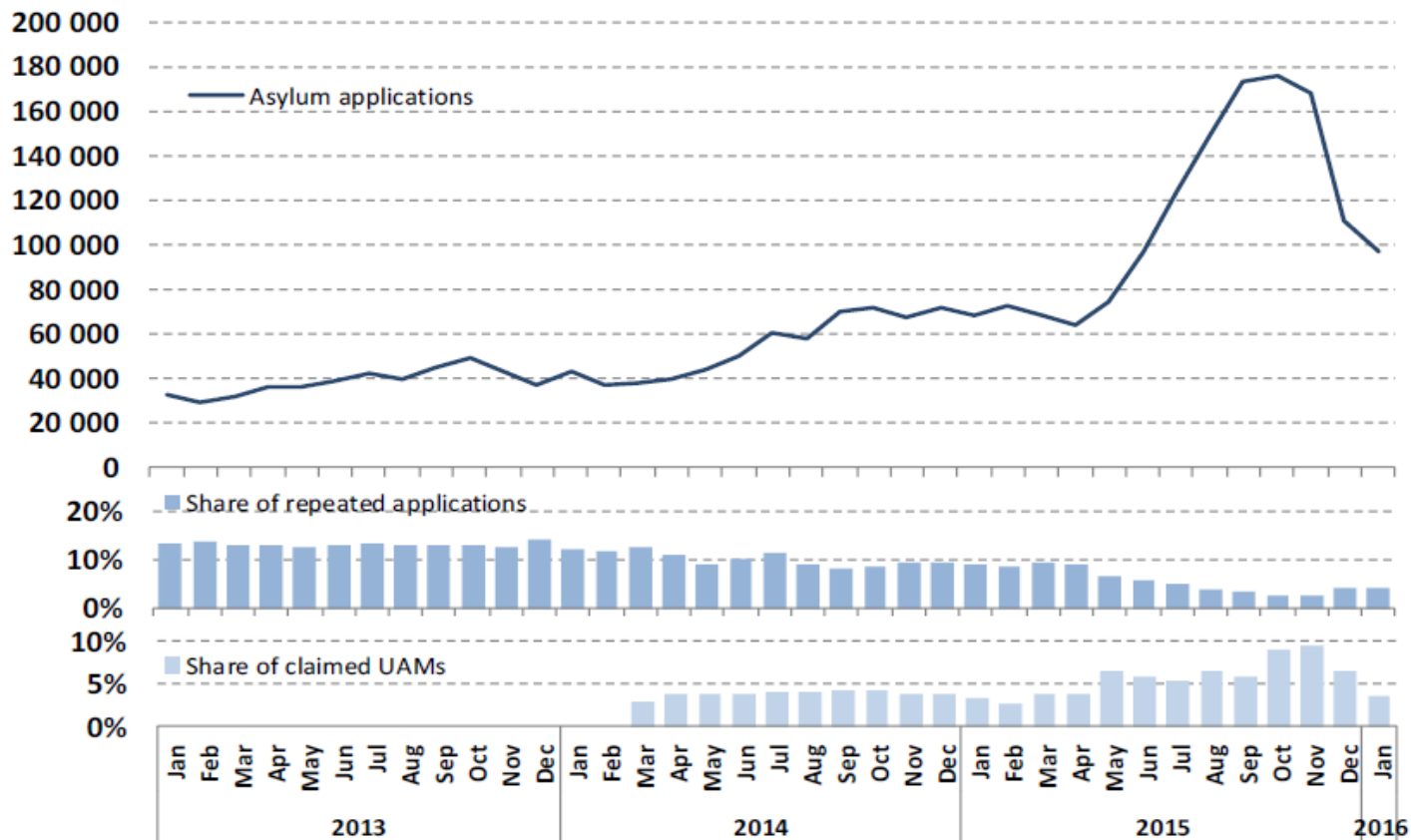
By the end of 2014, the total population of concern to UNHCR was estimated at **54.96 million people**, broken down as follows:

54.96 million

- 14.4 million refugees*
- 1.8 million asylum-seekers
- 126,800 refugees who had returned to their country of origin during the year
- 32.3 million IDPs protected and/or assisted by UNHCR
- 1.8 million who had returned to their place of origin during the year
- 3.5 million stateless persons
- 1.1 million others of concern

Turvapaikanhakijamäärien kehitys EU+-maissa

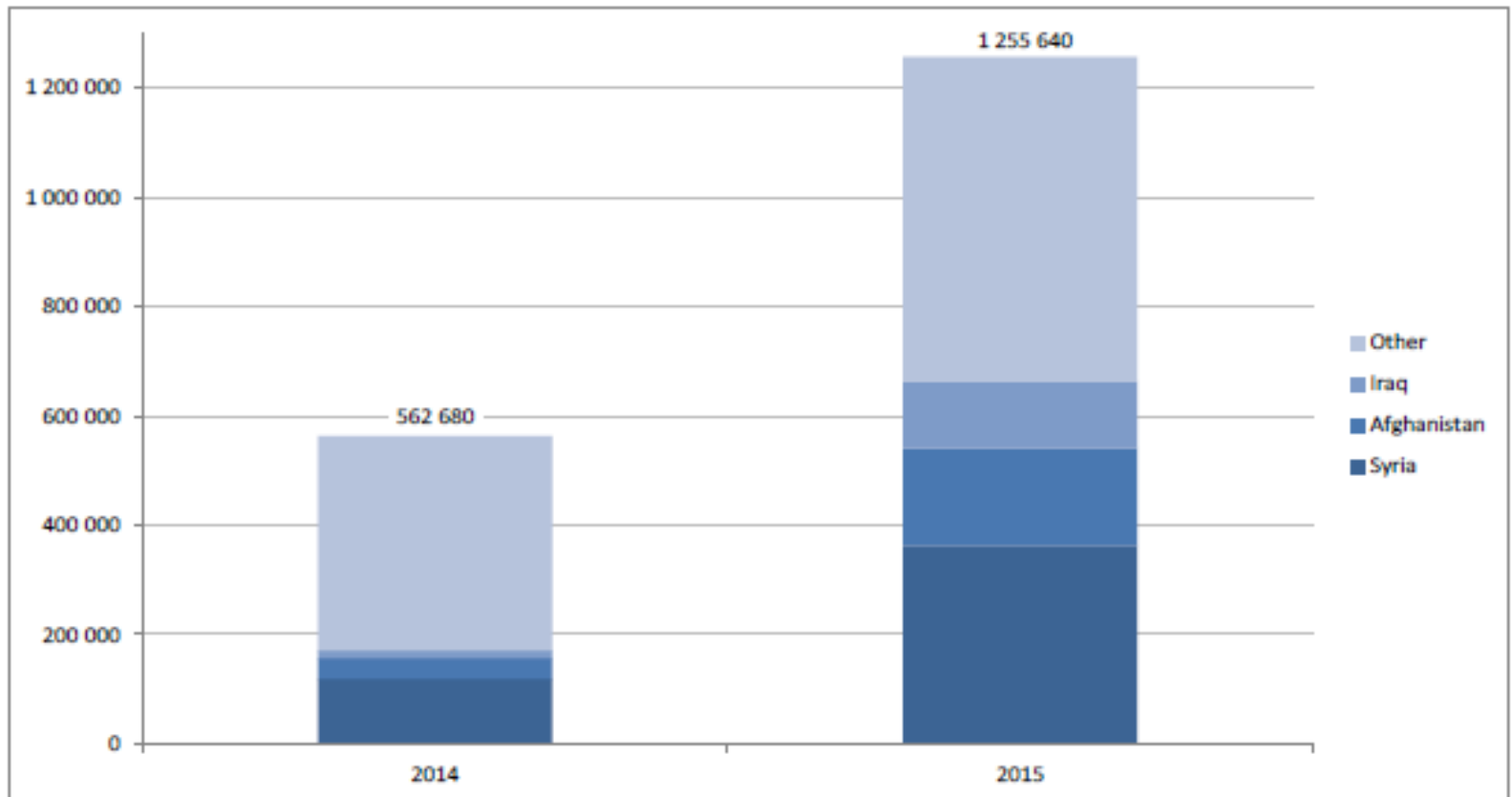
- Tammikuussa 2016

- yli 97 000 turvapaikkahakemusta
- hakemuksia 13 % vähemmän kuin joulukuussa v. 2015
- hakemuksia +40 % verrattuna tammikuuhun v. 2015

Lähde: EASO

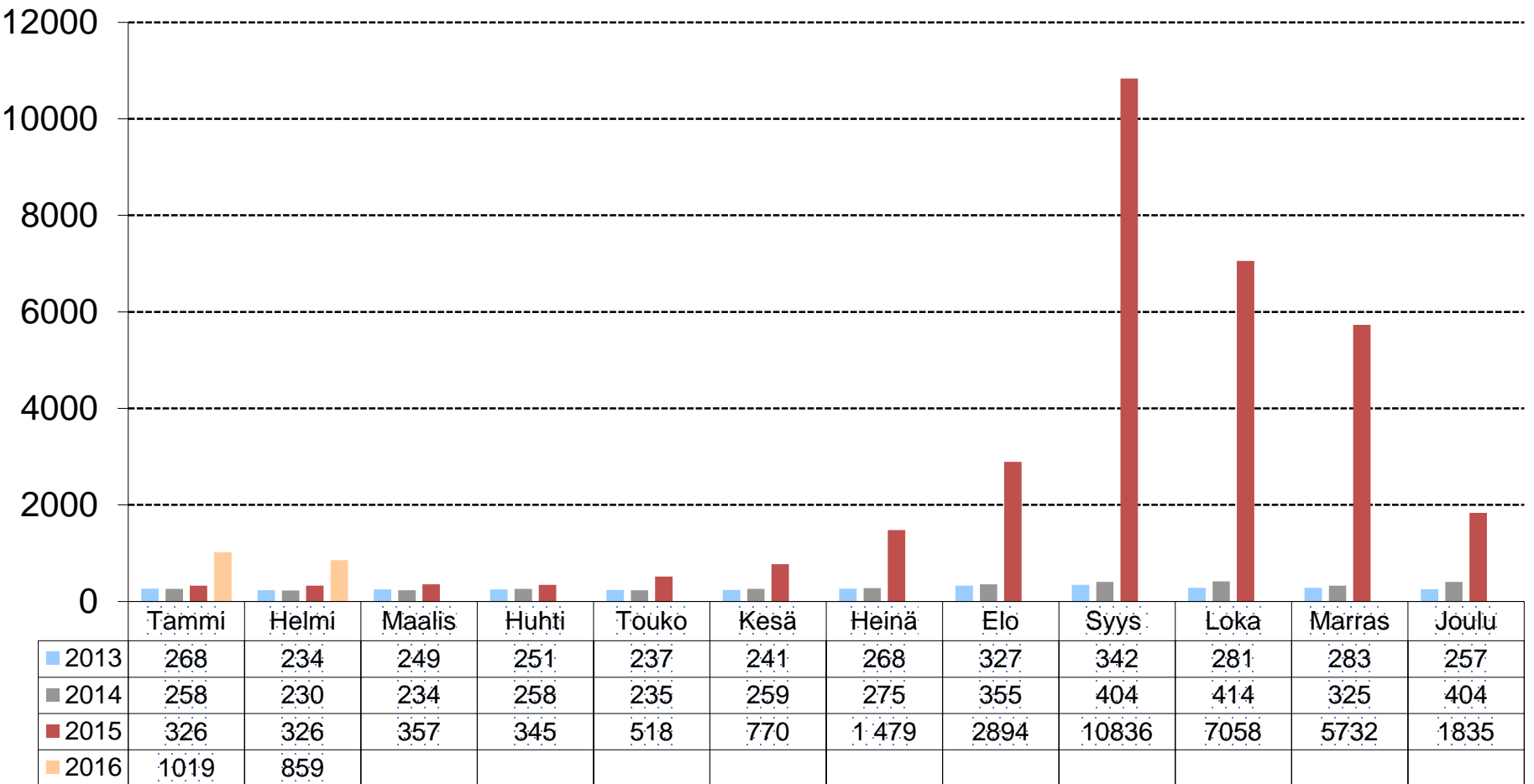
Eurostat news release 2016

First time asylum applicants registered in the EU Member States, 2015/2014

Turvapaikanhakijat kuukausittain

2013 / 2014 / 2015 / 1.1.-29.2.2016

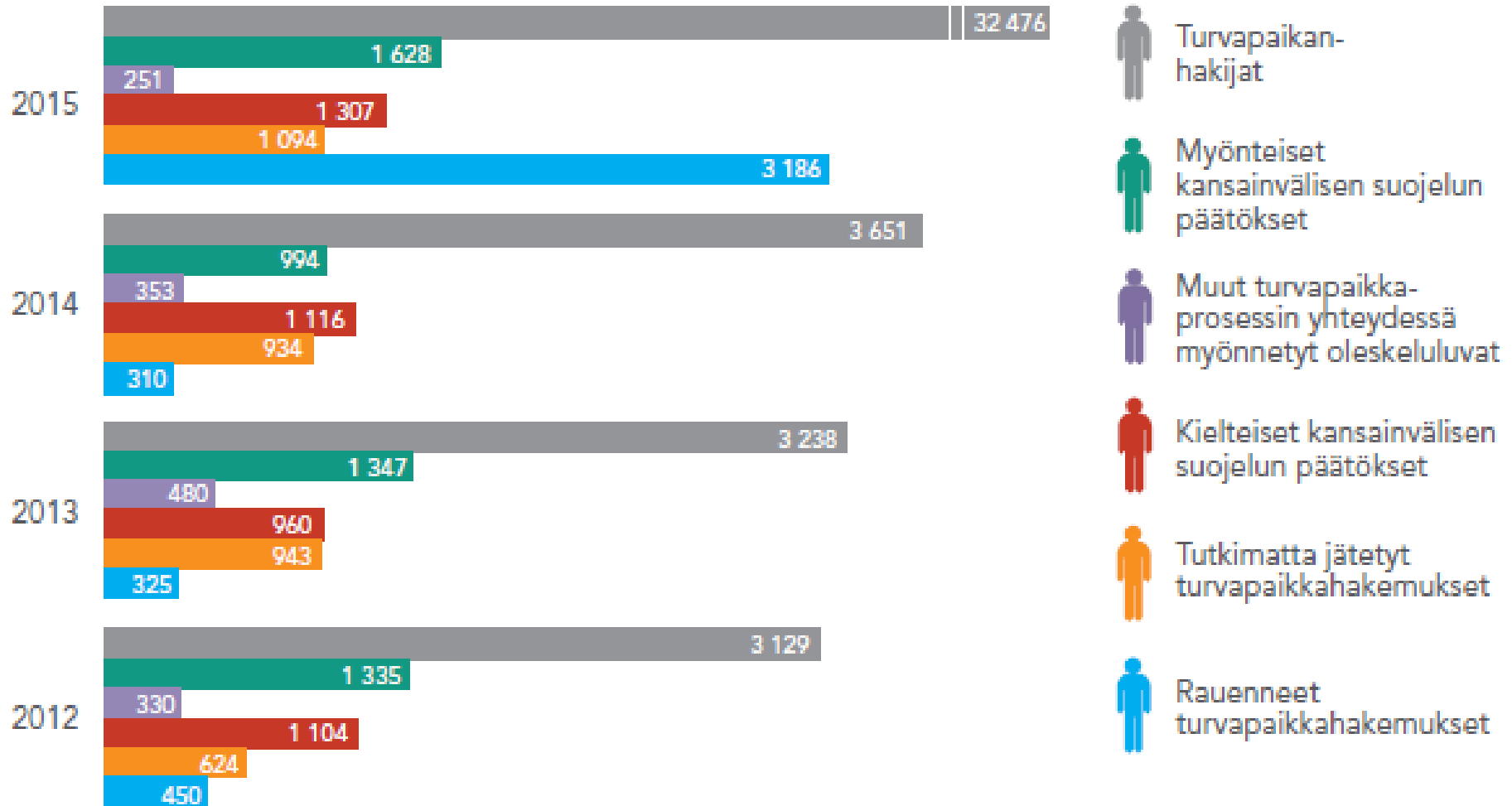

V. 2015 hakijoita yhteensä 32 476.

Ajalla 1.1.-8.3.2016 hakijoita yhteensä 1 965.

Turvapaikanhakijat Suomessa 2012-2015

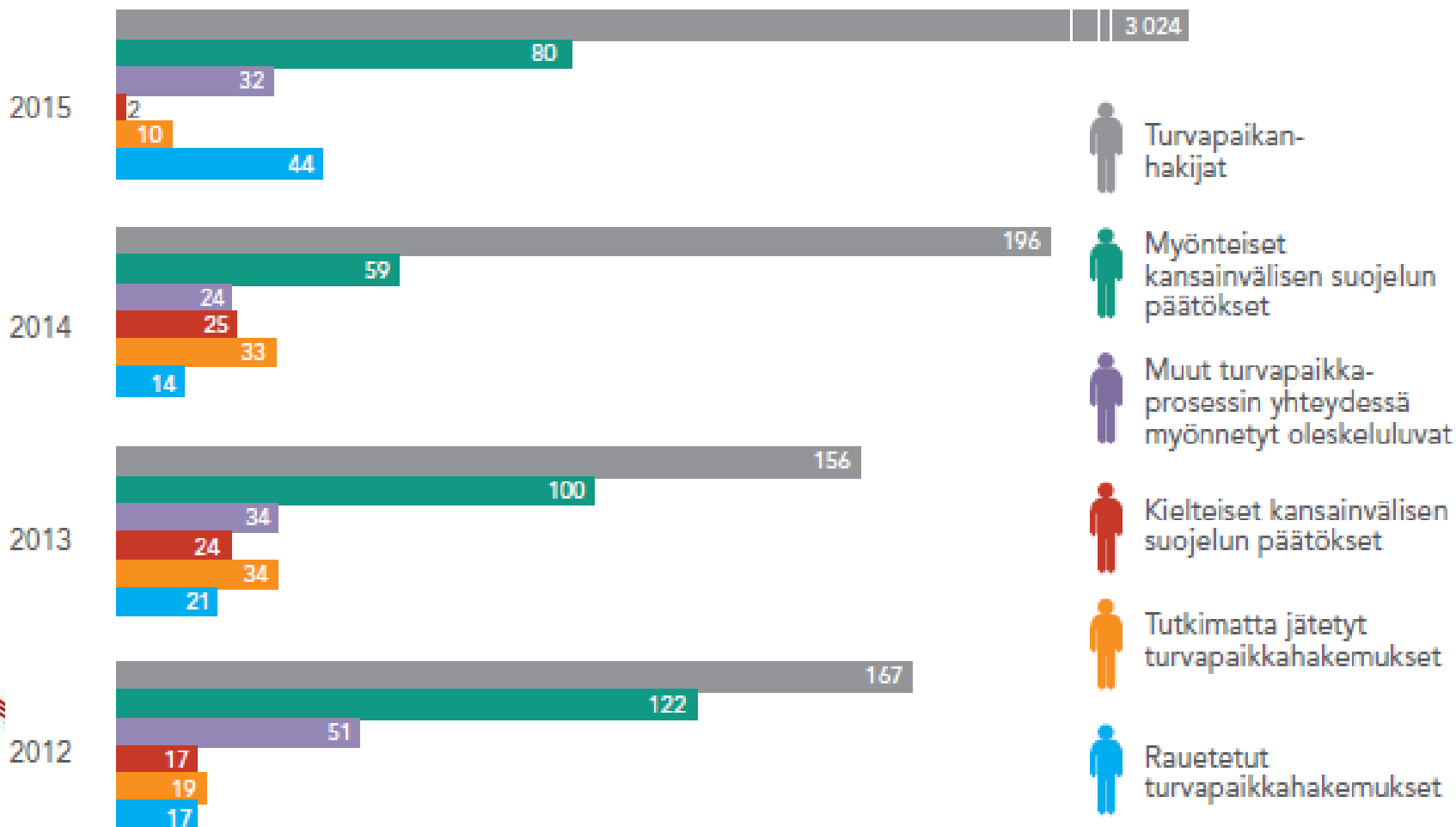
Turvapaikanhakijat ja heille tehdyt päätökset 2012–2015

Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa 2012-2015

Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja heille tehdyt päätökset 2012–2015

Turvapaikanhakijat, suurimmat ryhmät

2014

Hakijoita yhteensä 3 651,
97 eri kansalaisuutta.

• Irak	826
• Somalia	411
• Ukraina	302
• Afganistan	205
• Venäjä	198
• Nigeria	166
• Syyria	149
• Albania	109
• Iran	95
• Algeria	91

2015

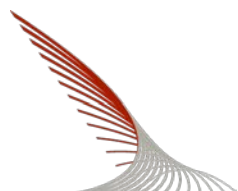
Hakijoita yhteensä 32 476,
106 eri kansalaisuutta.

• Irak	20 485
• Afganistan	5 214
• Somalia	1 981
• Syyria	877
• Albania	762
• Iran	619
• Ei tiedossa	303
• Venäjä	190
• Nigeria	167
• Kosovo	165

1.1.-29.2.2016

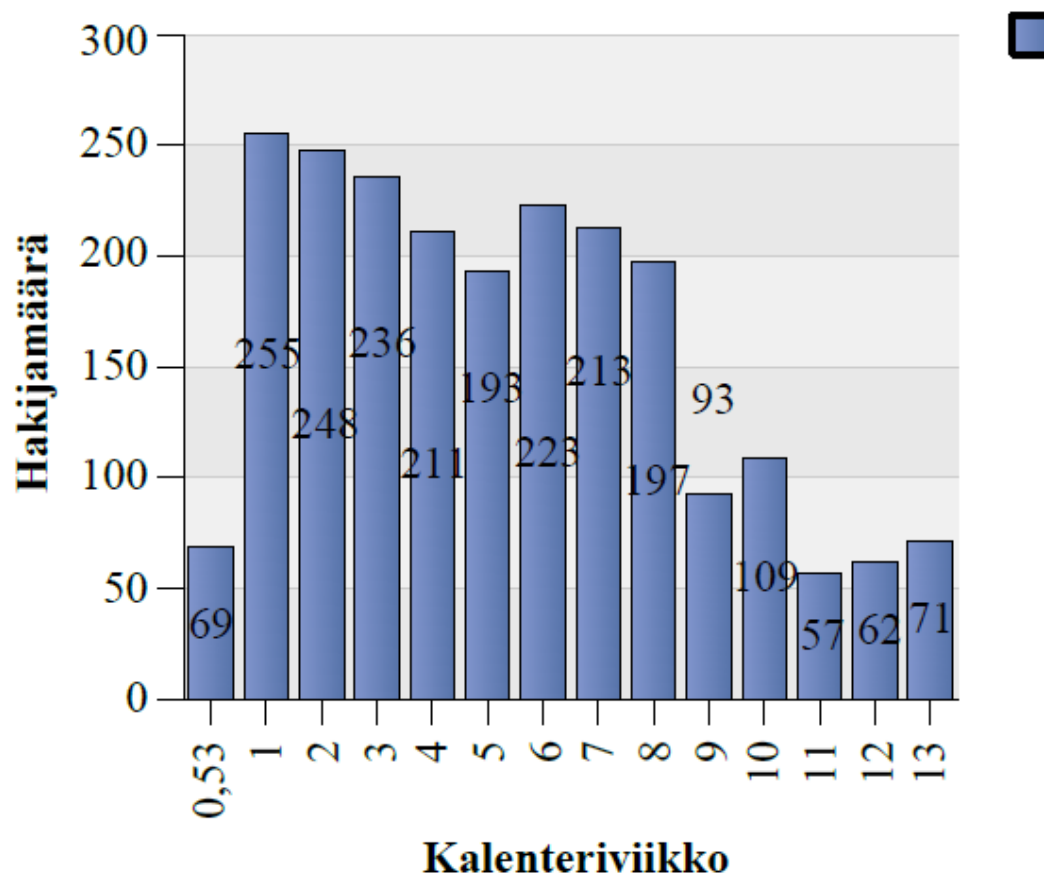
Hakijoita yhteensä 1 019,
53 eri kansalaisuutta.

Afganistan	489
Irak	326
Intia	167
Syyria	136
Bangladesh	71
Kamerun	58
Iran	57
Somalia	54
Nigeria	49
Pakistan	46

Turvapaikanhakijat vuonna 2016

Viikkokohtainen hakijamäärä vuoden alusta:

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset

- **Valtaosa heistä asuu köyhissä maissa, yleensä lähtömaidensa lähialueilla.**
- **Turvapaikanhakijoiden määriä on vaikeaa ennustaa.**
- Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrään ja kansallisuuksiin vaikuttavat merkittävimmin sodat, kriisit, konfliktit ja levottomuudet.
  - Ihmiset ovat joutuneet tai pelkäävät joutuvansa vainon, epäinhimillisen kohtelun, väkivallan ja muiden ihmisoikeusloukkausten uhreiksi. Syinä huonoon kohteluun ovat usein alkuperään, uskontoon, kansallisuuteen, yhteiskunnalliseen tai poliittiseen mielipiteeseen liittyvät seikat. Myös muita yksilöllisiä syitä joutua vainotuksi on olemassa. **Köyhyys, heikko elintaso ja toivottomat tulevaisuuden näkymät vaikuttavat myös päätöksiin lähteä.**

Vaihtelua ryhmien välillä ja sisällä

- **Turvapaikanhakijoista ja pakolaisista puhutaan usein yhteisinä ryhminä, mutta:**
  - Vaihtelua ryhmien sisälle tuovat kansallisuuksien lisäksi, erilaiset ryhmäjäsenyydet, kulttuurit, ikä, sukupuoli, perhe, luokka, uskonto, poliittiset suhteet, koulutustausta, elämäkokemukset ja vaikkapa persoonallisuus.
  - **Pakolaisella on jo lupa jäädä uuteen maahan, turvapaikanhakijalla tällaista asemaa vielä ole.**
  - Joukossa on perheitä ja yksin tulleita miehiä, naisia ja lapsia.
  - **Myös ulkopuoliset tekijät eroavat hakijoilla!**

Vastaanotto, vastaanottokeskus ja palvelut

- ***Vastaanotolla*** tarkoitetaan **vastaanotto- ja järjestelykeskusten sekä niiden järjestämien vastaanottopalvelujen kokonaisuutta**, jonka tarkoituksena on turvapaikanhakijan **toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen**.
- ***Vastaanottokeskus*** on paikka, johon turvapaikanhakija majoitetaan ja joka järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut; lapsille tarkoitettut ryhmäkodit ja tukiasuntolat ovat myös vastaanottokeskuksia.
- ***Vastaanottopalveluihin*** kuuluvat **majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta** siten kuin tässä luvussa säädetään. Ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää **täysi ylläpito**.

Vastaanottojärjestelmän toiminta-ajatus ja vastaanottolaki

- Ihmisarvoinen kohtelu, majoituspaikka ja toimivat vastaanottopalvelut kaikille turvapaikanhakijoille
- Vastaanottojärjestelmä ylläpitää **sosiaalista turvallisuutta ja tarjoaa ihmisarvoisen kohtelun sekä majoituspaikan kaikille turvapaikanhakijoille**. Toimivien vastaanottopalveluiden kautta edistetään ja ylläpidetään asiakkaina olevien aikuisten ja lasten terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä.
- Kaikkien asiakkaiden huolenpito ja arkinen selviytyminen turvataan sekä apua tarvitsevien ongelmissa autetaan.
- Vastaanottopalveluista on säädetty **laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011)**.

Alaikäisyksiköt Suomessa 2014 ja 2015

Alaikäisyksiköiden sijainnit ja asukkaat 2014 ja 2015

31.12.2014

150 asukasta

8 vastaanotto-
yksikköä

31.12.2015

2 500 asukasta

68 vastaanotto-
yksikköä

Karttoihin on merkitty paikkakunnat, joissa on vastaanotto toimintaa.

Aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyden ja psyykkisten ongelmien erityispiirteet

Artikkelissa tarkastellaan aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyteen ja psyykkisiin ongelmiin liittyviä erityispiirteitä. Näiden ryhmien mielenterveyttä on tutkittu ja käsitteellistetty lähinnä psyykkisten häiriöiden ja niiden esiintyvyyden kautta. Syynä pahoinvointiin on tällöin lähes yksinomaan pidetty lähtömaassa tapahtuneita traumatisoivia tapahtumia. Ajankohtaisen tutkimustiedon pohjalta piirtyvä kuva turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä ei kuitenkaan ole näin kapea-alainen. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten psyykkisten häiriöiden esiintyvyydessä yleisesti ja eri ryhmien välillä on eri tutkimusten mukaan huomattavaa vaihtelua. Psyykinen toiminta rakentuu ja kehittyy useiden tekijöiden yhteisvaikutuksessa. Ihmisillä on lisäksi huomattavia mielenterveyttä tuottavia resursseja ja pärjäävyyttä erilaisissa ongelmissa. Psyykkisen hyvinvoinnin ja toimivan auttamisen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat perustarpeiden tyydyttyminen, toimivat stressinhallinnan keinot sekä toimijuuden tunnon palautuminen ja saavuttaminen oman elämän suhteen.

OLLI SNELLMAN, JAAKKO SEIKKULA, JARL WAHLSTRÖM, KATJA KURRI

JOHDANTO

Artikkelissa tarkastellaan millaisia erityispiirteitä liittyy aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyteen, psyykkisiin ongelmiin sekä tekijöihin ja prosesseihin niiden taustalla. Aihetta käsitellään niin tutkimuskatsauksen kuin käsitteen määrittelyn keinoin. Ensin käydään kriittisesti läpi olemassa olevaa tutkimustietoa. Sen jälkeen tarkastellaan mielenterveyteen liittyviä erityispiirteitä ja yleisiä käsityksiä. Lopuksi käsitteellistetään erilaisia mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä ja prosesseja sekä keskeisiä seikkoja, jotka auttavat turvapaikanhakijoita ja pa-

2012), toimivan auttamistyön sisältöihin (Murray ym. 2010), psyykkisten ongelmien esiintyvyyteen (Fazel ym. 2005) kuin käsitteellisiin välineisiin joilla mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä ja prosesseja jäsennetään (Davidson ym. 2008). Olemassa oleva tutkimustieto on myös vaihtelevaa ja monelta osin ristiriitaista. Tutkimustiedon ongelmallisuuden ja mielenterveyspalvelujen kehittämisen kannalta on aihetta syytä tutkia.

Tarkastelun lähtökohtana on tarve käsittää aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveys monipuolisemmin kuin psyykkisiä sairauksia ja niiden esiintyvyyttä tarkastelevissa

Henkisen hyvinvoinnin tarkastelu

- Turvapaikanhakijoiden **henkiseen hyvinvointiin ja siihen liittyviin ilmiöihin** kohdistuva tutkimus on ainakin aiemmin painottunut mielenterveyden häiriöiden - **erityisesti traumaperäisen stressihäiriön, masennuksen ja ahdistuneisuuden** – esiintyvyyden tarkasteluun.
- Syynä pahoinvointiin on myös lähes yksinomaan pidetty **kotimaassa** tapahtuneita **traumatisoivia tapahtumia**.
- Ajankohtainen tutkimus ja tieto ei enää näin kapea-alaista, esim.:
  - Muutakin kuin epidemiologiaa.
  - Kotimaa, matka ja uuden maan tapahtumat (yhdistelmät).
  - Riskitekijät ja suojaavat tekijät; prosessit, pärjäävyys.
  - Hakijoiden kokemukset (erit. laadullinen).

Kidutuskokemukset

- **Mahdollinen kidutuksen uhriksi joutuminen on erityinen lähtömaahan liittyvä vaikea kokemus.**
- Myös muunlaiselle väkivallalla – jota ei määritellä kidutukseksi – voi olla vastaava vaikutus.
- Se näyttäisi olevan sitä kokeneiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten suurin psyykkisten häiriöiden ja pahoinvoinnin yksittäinen riskitekijä.
- Ei kuitenkaan automaattisesti johda mielenterveyden ongelmiin.

Maahantulon jälkeisiä riskitekijöitä

- **Erityisiä maahantulon jälkeisiä riskitekijöitä:**
  - Epävarmuus oleskeluluvasta ja oikeudesta jäädä maahan.
  - Turvapaikkaprosessin ajallinen kesto.
  - Heikko sosiaalinen asema ja syrjäytyneisyys, syrjintäkokemukset.
  - Uskonnon harjoittamisen esteet.
  - Heikohko taloudellinen tilanne.
  - Sosiaalisen toiminnan puute.
  - **Epävarmuus perheen ja ystävien tilanteesta.**
  - Työnteon mahdollisuuksien rajoittaminen.

Esiintyvyys

- Mielen terveyden häiriöiden esiintyvyyksissä on suurta vaihtelua niin tutkimusten kuin ryhmien sisällä ja välillä.
- **Yksiselitteistä ja tarkkaa vastausta siihen, kuinka paljon erilaisia psyykkisiä ongelmia turvapaikanhakijoilla esiintyy, ei ole saatavilla.**
  - Kansallisuudet, ryhmät ja yksilöt
  - Erilaiset kokemukset ja erilaiset tavat suhtautua asioihin.
  - Nykyinen elämäntilanne vaihteleva.
  - Psyykkisten ongelmien piirteet, ilmiöt ja ongelman määrittely.
  - Ongelmia tuottavat prosessit ja tekijät /myös suojaavat tekijät.

Yhteenvedoissa esiintyneitä arvioita ongelmista (suhtauduttava varauksella)

Mielenterveyden häiriöiden esiintyvyys (kaikki turvapaikanhakijat ja pakolaiset)	15-25 %
Kidutuskokemusten esiintyvyys (kaikki turvapaikanhakijat ja pakolaiset)	5-35 % (21 %)
<i>Lähde: esim. Steel ym. 2009 ja hoitosuosituksset (Kanada 2011, Australia 2013)</i>	

Psykososiaalinen tuki

- *Psykososiaalinen tuki on kattotermi kaikelle sille toiminnalle, jota järjestetään henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä vaikeiden aiempien kokemusten ja nykyisen tilanteen tuottamien seuraamusten torjumiseksi ja lievittämiseksi (muokattu hahmotelma STM, 2009 määritelmästä).*
- Turvapaikanhakijoiden pätevään ja tarkoituksenmukaiseen psykososiaaliseen auttamiseen liittyy erilaisia näkemyksiä ja jakolinjoja tutkimuskentällä, esim.
  - Asiakasryhmäspesifit hoitopaikat vs. yleinen palvelujärjestelmä.
  - Monialaiset hoidot vs. selvärajaiset terapiat.
  - **Erikoistuneet hoidot vs. yhteisölliset auttamis- ja tukimuodot.**
  - Terapiasuuntausten vertailut.

Vastaanottokeskus ja psykososiaalinen tuki

- Vastaanottojärjestelmässä ja – keskuksessa toiminta perustuu mitoituksen mukaiseen **henkilökuntaan** ja **toimiviin vastaanottopalveluihin**.
- **Hakijoiden elämäntilanne ja mahdollisuudet ovat monella tapaa rajattuja (myös kyvyt, osaaminen ja jaksaminen).**
- **Myös palvelut ja asiakkaiden oikeudet ovat osin rajallisia.**
- Tiettyjen erityispalvelujen hankkiminen ja saaminen asiakkaille vastaanottokeskuksen ulkopuolelta on haastavaa ja vaikeaa:
  - **Terapiapalvelujen saatavuus**
  - **Hoidon tarkoituksenmukaisuus**
  - **Terapeuttien osaaminen**

Psykososiaalinen tuki vastaanottokeskuksessa

- **Arkipäivään panostaminen on avainasemassa** (esim. perustarpeista huolehtiminen, toiminta ja tekeminen)
  - Se on perustan luomista hyvinvoinnille.
- **On myös asiakkaita, jotka tarvitsevat hoitoja (terapia yms.), ja näitä heille pitäisi olla saatavilla.**
  - Arkipäivän kaikille suunnattu toiminta on keskeistä myös näiden hoitojen onnistumiselle.
  - pyramidi – rakenteen/ stepped care- mallin mukaisuus koskee myös vastaanottokeskuksen sisäistä toimintaa.
- **Olemme laatimassa psykososiaalisen tuen ohjeistusta vastaanottokeskuksille ja järjestämässä koulutusta (psykologinen ensiapu).**

Hoitosuositukset

- Esimerkiksi traumaperäisen stressihäiriön **Käypä hoito suosituksen 17.12.2014 kohderyhmää koskevan osion**, on sellaisenaan hyvin vaikea nähdä johtavan parempaan hoidon saatavuuteen tai vaikuttavampaan toimintaan.
- Esim. **Australian** tai **Kanadan** vastaavissa suosituksissa lähestyminen on hieman erilainen ja samalla toimivampi.
  - **Onko kannattavaa lähestyä kohderyhmää häiriö edellä, vai olisiko mielekkäämpää lähestyä ongelmia ja auttamista kohderyhmä edellä?**

Lainaus (kidutuksen uhrien hoito)

- Torture affects individuals, families, communities, and every aspect of society. **No method, technique, specific service or intervention alone can address all those effects of torture. While we may hope for an answer to what exactly ‘works’, the reality is that we don’t know.** What we do know from what survivors feed back and share, from our clinical practice, and from what research suggests, **is that some interventions help some people, with some of their problems, under some circumstances, in some settings, with some changes in some outcomes.** We know that ‘rehabilitation’ is **more than techniques, methods and interventions that are ‘done to’ torture survivors.** We know that responding to extreme human suffering is essentially a **human interaction** – what ‘works’ is perhaps as much the methods and services we provide, the way we facilitate access to redress, as the way in which we connect and relate to, listen to and bear witness to torture survivors’ lives, suffering and survival. **In other words, rehabilitation cannot be reduced to services or techniques: it is a much more complex response of many professionals from different backgrounds, guided by different theoretical frameworks and methods, but essentially responding as human beings to human suffering** (Patel & Williams 2014).

- Kiitos!
- olli.snellman@migri.fi

